

Więcej niż sąsiedztwo More than Neighbours

Варшава, червень 2008

analiza

Fundacji Batorego

policy brief

Batory Foundation

аналіз

Фонду Баторія

Українські парадокси Політичні реалії України у 2004–2008 роках – у пошуках причин нестабільності

Анна Козловська

В оцінках політичної ситуації в Україні часто можна зустріти дві думки: з одного боку, помітні проблеми із демократією, дотриманням основних принципів правової держави, а з другого, підкреслюється винятковість України серед держав СНД, як найбільш демократичної серед них, у якій присутній справжній плюралізм політичних сил. Яка з цих думок більш слушна? А можливо обидві мають право на існування? Спроба відповісти на таким чином поставлене запитання може не лише допомогти дати характеристику українських політичних реалій, а й знадобитися при визначенні правильності вибраного Україною напрямку розвитку.

Українські політичні реалії

Від Помаранчевої революції 2004 року українська політична сцена переживала періоди нестабільності, причини появи яких були незмінними. Генератором нестабільності була гостра боротьба за владу між тими самими лідерами, що відбувалася в політичних реаліях з нечітко сформульованими принципами гри. Найважливіші після 2004 року події внутрішньополітичного життя України, тобто відставка Юлії Тимошенко з поста прем'єра у 2005 році, розпуск Верховної Ради у 2007 році, а також неефективність правлячої коаліції у 2008 році, спричинені кризами на лінії президент – прем'єр-міністр. Головними акторами цих подій були ті самі політичні сили, що відіграли домінуючу роль в ході помаранчевої революції: Партія регіонів, Наша Україна та Блок Юлії Тимошенко (змінювалась виключно конфігурація тих сил на політичній сцені, але вони не пройшли суттєвої якісної зміни). Крім того, конфлікти 2004–2008 рр. проходили і були вирішені подібним чином. Кризи тривали кілька місяців і завершувалися без застосування сили чи безпорядків, шляхом вироблення компромісів.

Подібність між кризами впливає з факту, що їх детермінували ті самі умови, які постали в результаті помаранчевої революції. З часу демократичних змін кінця 2004 року українська політична сцена була позбавлена головного центру прийняття рішень, яким раніше був президент Леонід Кучма. Децентралізація політичної системи в Україні дала можливість лідерам українських політичних партій загострити бороть-

FUNDACJA
BATOREGO

IM. STEFANA

бу за впливи. Зросло не лише значення лідерів, а й партій. Прийнята 8 грудня 2004 року поправка до конституції – це компроміс, який дозволив завершити помаранчеву революцію, розширила повноваження парламенту. В той же час, запровадивши новий поділ влади між президентом і парламентом, помаранчева революція не зміцнила правових та інституціональних механізмів, які контролювали б якість та рамки нової політичної боротьби, що почалася в нових політичних умовах. Ці механізми не були створені й у наступний період шляхом проведення реформ або через ухвалення нової конституції. Тому, з 2004 року ті самі неписані закони і процеси формують українські політичні реалії, обмежуючи стабілізацію влади в Україні.

Клопоти з конституцією

Слабкість українського правового регулювання та правових інститутів є одним із головних факторів, що визначають часте виникнення політичних криз в Україні. Слабкі сторони української правової системи та судової гілки влади для завершення політичних конфліктів показав перебіг подій в Україні у 2007 році.

У 2007 році Партія регіонів (ПР), Соціалістична партія України (СПУ) і Комуністична партія України (КПУ) поставили під сумнів конституційність рішення президента Віктора Ющенка про розпуск Верховної Ради (від 2 IV 2007). Щоб залишитись при владі, правляча коаліція ПР – КПУ – СПУ покликала на Конституцію України 1996 року, аби довести неконституційність указу президента. Якщо глава держави обґрунтовував розпуск Верховної Ради застосуванням неконституційних дій правлячою коаліцією, то Конституція давала право Президенту розпустити Верховну Раду виключно у випадку, коли не буде створена парламентська коаліція, сформовано новий уряд, або ж ВР не збереться на своє засідання через 60 днів від дня проведення виборів. Ставлення під сумнів правових підстав декрету президента призвело до видання главою держави трьох додаткових декретів, які по-різному представляли правові підстави розпуску парламенту. Видання кількох декретів з метою обґрунтування рішення президента унаочнило те, наскільки суб'єктивно можна інтерпретувати правові норми в Україні. Спір щодо конституційності розпуску ВРУ показав також слабкі сторони Конституції України, а також і те, що її положення не пристосовані

до нових політичних реалій, що сформувались після помаранчевої революції. Як нині діюча Конституція, так і внесена до неї поправка, не визначають методів вирішення потенційних спорів на лінії Президент – Верховна Рада (Прем'єр) – тим більше ймовірних після падіння авторитарного режиму та посилення влади парламенту. Таким чином, такі питання, як, зокрема, відповідальність парламенту та уряду перед президентом, підстави для імпичменту глави держави й надалі продовжують залишатись не до кінця зрозумілими. При цьому необхідність у чіткому розподілі компетенцій все ще залишається досить великою – тобто у 2008 році, коли прем'єр-міністр Юлія Тимошенко розпочала заходи, спрямовані на отримання переваги над президентом.

Однією із головних перепон на шляху впорядкування конституційного ладу в Україні є арбітральний характер законодавчих пропозицій. Дотеперішні спроби доопрацювання Конституції, тобто ухвалений у січні 2007 Закон «Про Кабінет міністрів» (проект Партії регіонів), або ж закон, що регулює сферу компетенцій уряду – проект Секретаріату Президента з березня 2008 року були і залишаються спрямованими перш за все на зміцнення влади їх ініціаторів. Будучи вигідними перш за все для найсильнішого у даний момент владного центру (у 2007 році для КМ, у 2008 для президента), вони не можуть розраховувати на підтримку більшості української політичної сцени. Реформа відносин прем'єр – президент у 2007 році була поставлена під сумнів президентом, натомість президентську пропозицію реформи у 2008 році поставив під сумнів уряд Тимошенко.

Слабкі сторони Конституційного Суду

Значення незалежного Конституційного Суду для розв'язання політичних конфліктів є особливо важливим у ситуації незрозумілого законодавчого порядку. Політичні події після 2004 року в Україні підтвердили відсутність незалежності та неефективності українського правосуддя під час ухвалення вироків щодо вирішення стратегічних для держави владних конфліктів. Слабкість Конституційного Суду України полягає у відсутності ухвалення вироків у справах, що стосуються гострих політичних конфліктів, або ж у їх ухваленні із запізненням – після розв'язання конфліктів. Крім того, авторитет КС ставиться під

сумнів через політичну залежність його суддів та через вирішення справ, що перебувають у його юрисдикції, судами інших інстанцій. З листопада 2005 року до травня 2007 року Конституційний Суд України не прийняв жодного важливого для вирішення політичного спору рішення – і це не дивлячись на те, що саме у цей період було, зокрема, відправлено у відставку Юлію Тимошенко, груднева поправка до конституції набула чинності, а корупційні дії не дали можливості конституюватися помаранчевій коаліції у 2006 році.

Щойно у грудні 2007 року КС видав ухвалу щодо компетенцій Верховної Ради по відкликанню міністрів призначених за квотою президента (міністра оборони та міністра закордонних справ), тоді як найбільша атака, спрямована на усунення Бориса Тарасюка (керівника МЗС в уряді Януковича) та Анатолія Гриценка (міністра оборони у цьому ж уряді) з боку Партії регіонів мала місце наприкінці 2006 року. Слабкість КС показав перш за все 2007 рік – Суд не розглянув оскарженого Партією регіонів декрету президента про розпуск Верховної Ради. Однією із причин неприйняття рішення було відкликання Президентом Ющенком трьох суддів КС, у зв'язку із їхньою незгодою зайняти вигідну для президента позицію у цій справі.

Залежність є характерною ознакою не лише Конституційного Суду, а й районних судів. Вона впливає із корупційного та адміністративного тиску на суди, який чинять політичні сили та бізнескола. Сприяє їм непрозорий розподіл компетенцій між судами – в результаті невідомо чи дана справа підлягає виключно юрисдикції КС, чи також районних судів, тобто Печерського та Шевченківського судів. Як приклад, відставка Сюзанни Станік (одного із трьох суддів КС) була оскаржена до КС, який відмовився розглядати справу. Натомість Шевченківський районний суд видав вирок на користь Сюзанни Станік.

Не дивлячись на слабкість у прийнятті рішень, відсутність незалежності та підірваний авторитет КС відіграє нині суттєву роль у формуванні правового порядку в Україні. Він формує українську правову доктрину шляхом видання постанов меншого політичного значення, таких як рішення КС у справі компетенцій Верховної Ради по відкликанню «президентських» міністрів (2007 р.) або рішення КС про конституційність прийняття Конституції шляхом всенародного референдуму (квітень 2008).

Діяльність за межами правового поля

Незрозуміле правове поле сприяє узурпації влади і використанню дій, що суперечать діючому законодавству. З метою збереження або збільшення сфери своєї влади всі основні політичні сили діяли на межі права, а навіть і всупереч праву. Особливо дезавувували арбітральне ставлення влади до права політичні події 2004–2008 рр.

У 2007 році табір Януковича, бажаючи послабити табір президента, вдався до політичної корупції: Янукович призначив Анатолія Кінаха – депутата «Нашої України» – на посаду керівника міністерства економіки у своєму уряді. Це призначення спричинило перехід значної частини депутатів з табору Юценка до табору Януковича, створюючи загрозу виникнення у парламенті антипрезидентської коаліції у складі 300 депутатів. Така велика коаліція могла б обмежити владу президента шляхом внесення змін до конституції (у т. ч. й ухвалення нової Конституції), або ж ініціювати його імпічмент. Опинившись перед такою загрозою Ющенко розпускає Верховну Раду, покликаючись на правове обґрунтування конституційності якого була піддана сумніву частиною українських експертів і тодішньою правлячою коаліцією.

Невідповідно до законодавства діяла також лідер БЮТ. У січні 2008 року уряд Тимошенко прийняв рішення про свободу і право державних чиновників не визнавати судових рішень. Свобода не підпорядковуватися праву передбачена лише для «незаконних» рішень судів, а рішення про «незаконність» чиновник мав приймати індивідуально.

Пусті порозуміння

З метою утримання або здобуття влади політичні лідери здатні укладати союзи. Однак, з огляду на швидку зміну ситуації на українській політичній сцені, ці союзи є короткотривалими та декларативними. Після виборів до Верховної Ради, що відбулися у березні 2006 року, коаліція БЮТ – НУ – СПУ розпалася ще на етапі свого формування через відступ від коаліційних домовленостей лідера СПУ Олександра Мороза. У вересні 2006 року президент погодився на формування уряду Януковичем. Це було зроблено в обмін на програмний компроміс, досягнутий двома лідерами, що знайшов своє відображення в «Універсалі

національної єдності». Але незважаючи на прийняті зобов'язання, Партія регіонів не перетворила Універсалу в програму уряду і діяла всупереч проголошеним деклараціям – у 2006 році Янукович заявив у Брюсселі, що Україна не зацікавлена членством у НАТО, хоча в Універсалі ПР зобов'язалася поглиблювати співпрацю з Альянсом. У травні 2007 року Ющенко досягнув порозуміння з Януковичем у справі дострокових парламентських виборів. Найімовірніше табір Януковича погодився на дострокові вибори взамін за обіцянку президента утворити після виборів коаліцію НУНС – Партія регіонів. Однак, у зв'язку з несподіваним високим результатом на виборах 2007 року БЮТ, президент пішов на створення коаліції з Тимошенко. У свою чергу лідер БЮТ зобов'язалася підтримати нову президентську редакцію закону про Кабінет міністрів, взамін за згоду Ющенко на формування коаліції БЮТ – НУНС. У квітні БЮТ відмовився голосувати за цей закон. Крім того, не дивлячись на те, що в коаліційній угоді Тимошенко зобов'язалася не йти на створення коаліції з Партією регіонів, для обох сил характерне тяжіння до укладення союзу. У 2006 році БЮТ і ПР відкинули вето президента на закон про Кабінет міністрів, а у 2008 році, щоб заблокувати прийняття президентського проекту Основного Закону, БЮТ запропонував ПР спільну розробку нової редакції Конституції.

Боротьба лідерів

Можемо констатувати, що політичні угруповання в Україні є партіями лідерського типу – нині три найсильніші сили (БЮТ, ПР, НУНС) є угрупованнями трьох найпопулярніших лідерів і найсерйозніших кандидатів на наступні президентські вибори (Тимошенко, Янукович, Ющенко). Результатом персоналізації української політичної сцени є використання лідерами парламентських виборів для отримання президентської влади. Завдяки виконанню функцій прем'єр-міністра у серпні 2006 – грудні 2007 рр., Янукович «узаконив» свою кандидатуру в президенти України, яку поставила під сумнів помаранчева революція. У свою чергу, парламентські вибори 2007 року створили Ющенкові умови для зміцнення власних позицій перед президентськими виборами 2010 року. Політика уряду Юлії Тимошенко з кінця 2007 була спрямована м. ін. на послаблення позицій Ющенко і Януковича у контексті майбутніх президентських виборів.

Боротьба на українській політичній сцені відбувається перш за все між лідерами партій. Це підтримка лідера визначає позицію партії, а не її передвиборча програма. Наприклад, рівень підтримки НУНС у 2008 році знизився, на думку експертів, перш за все через падіння авторитету президента Віктора Ющенка. Передвиборчі програми угруповань є нечіткими і підганяються відповідно до амбіцій їхніх лідерів та до потреб відповідного електорату, а не до інтересів держави. Про це свідчить факт, що у передвиборчій кампанії 2007 року БЮТ, ПР та НУНС, претендуючи на завоювання підтримки електорату у всіх областях України, уникали у своїх передвиборчих програмах радикальних пропозицій, наприклад, щодо членства України у НАТО, а змагалися у своїх соціальних обіцянках.

Ті самі гравці

З кінця 2004 року найважливіша політична гра ведеться між тими самими гравцями – колишніми чиновниками Кучми. Натомість змінюються їх взаємовідносини. Тимошенко, колишня прихильниця экс-президента і віце-прем'єр в період його правління, а згодом лідер помаранчевої революції – у період з 2005 по 2008 р. кілька разів перебувала в опозиції та займала посаду прем'єр-міністра. У свою чергу, Ющенко був призначеним Кучмою прем'єр-міністром, а згодом став на чолі опозиції до його режиму. Янукович обіймав посаду прем'єр-міністра як в період президентства Кучми, так і за президента Ющенка. Постійність гравців сприяє не лише більшій прогнозованості подій на українській політичній сцені, а й зменшенню радикалізму позицій лідерів. Оскільки кожен з вищезгаданих лідерів був як у владі, так і в опозиції, кожен із них готовий до конструктивної співпраці.

Великий бізнес

Боротьба на українській політичній сцені ведеться не лише за реалізацію політичних інтересів, а перш за все – за реалізацію бізнесінтересів. Адже в Україні – в середовищі із непевними інвестиційними гарантіями – безпека інвестицій залежить від політичних гарантій. Тому найбагатші українські олігархи сильно пов'язані з лідерами та політичними партіями. Взамін за фінансування їх передвиборчих кампаній та підтримку політичних ініціатив, представники великого бізнесу отримують доступ до влади – займають

високі державні посади, формують політику, а також отримують прихильне ставлення влади до своїх бізнесінтересів. Спонсором Партії регіонів є найбагатший українець Ренат Ахметов (власник *System Management Consulting*). Однак, з огляду на можливий перехід Партії регіонів в опозицію, він підтримав табір Ющенка. Зв'язки бізнесу з владою у багатьох випадках є тривалішими від змін правлячих таборів – олігарх Віталій Гайдук (*Індустріальний союз Донбасу*) був віце-прем'єром в уряді Януковича, згодом, за призначенням Ющенка, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, а нині працює радником в уряді Тимошенко. Великий капітал намагається не лише бути у політиці, а й впливати на неї. Наприклад, зять Кучми Віктор Пінчук (*Interpipe*) фінансує заходи спрямовані на членство України в ЄС, а Ренат Ахметов, у свою чергу, вважається радником з питань ситуації та економічної політики України.

Демократія, що розвивається

Феномен українських політичних реалій полягає у тому, що, не дивлячись на існування так багатьох дестабілізуючих факторів, українська демократія розвивається. З 2004 року всі парламентські вибори, які відбулися в Україні, були визнані міжнародним співтовариством демократичними. У ході всіх вищезгаданих виборів активність виборців коливалась в межах 60%, що свідчить про громадянську активність суспільства. Українці мають можливість реального вибору з-посеред кількох політичних сил, що, в порівнянні з іншими країнами СНД, є унікальним явищем. Крім того, влада не використала адміністративного ресурсу для усунення опозиційних партій від участі у виборах, ані для отримання бажаного для себе результату виборів.

Справжня політична конкуренція

Помаранчева революція створила умови для виникнення справжньої конкуренції політичної боротьби в Україні. Не дивлячись на те, що кілька центрів впливу конкурують між собою в незрозумілому правовому полі, політична боротьба в Україні відбувається мирно. З метою послаблення політичних конкурентів кожна із сил покликається на правові аргументи і апелює до судового арбітражу, замість вдаватись до силових рішень. Критикуючи рішення президента про розпуск ВР, Партія регіонів звернулася до

Конституційного Суду і міжнародної юридичної експертизи. Основні політичні сили належним чином оцінили також рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо політичної ситуації у 2007 році, що містились в резолюції «Про функціонування демократичних інституцій в Україні». Використання сили у політичній боротьбі було у 2007 році значно менш ймовірним, ніж у 2004 році. Навіть під час найбільшого загострення кризи у 2007 році, спричиненого захопленням Генеральної прокуратури колишнім генеральним прокурором Святославом Піскуном, президент пішов на використання внутрішніх військ, як виявилось, виключно для того, щоб схилити опонентів до діалогу.

Жодному із гравців не вдалося також захопити влади повністю – амбіції окремих лідерів стримуються конкуруючими угрупованнями всередині їхніх партій та амбіціями їх політичних опонентів. У минулому році «перекупування» депутатів опозиції табором Януковича було розкритиковане частиною членів Партії регіонів. У 2008 році Партія регіонів і НУНС піддали критиці дії уряду Тимошенко щодо підвищення зарплат і пенсій, які, на думку цих угруповань, ведуть до зростання інфляції і використовуються прем'єр-міністром для підвищення рівня підтримки лідера БЮТ. А Ющенко призупинив, за допомогою підпорядкованої йому Ради національної безпеки і оборони України, кілька неефективних, на його думку, заходів уряду Тимошенко, зокрема у сфері приватизації.

Жодна з політичних сил України не має нині домінуючої позиції та підтримки, які б дозволили їй самостійно правити країною. Тому, з метою утримання та здобуття влади, всі центри впливу зацікавлені у веденні діалогу та створенні коаліцій з іншими політичними силами. Такий діалог дозволяє знаходити компромісні вирішення конфліктів. Наприклад, порозуміння Ющенко – Янукович, укладене після падіння уряду Тимошенко у 2005 році, зробило можливим формування пропрезидентського уряду Юрія Єханурова, а розподіл складу Центральної виборчої комісії між політичними партіями представленими у Верховній Раді, дав змогу ЦВК організувати проведення дострокових виборів 2007 року.

Основні політичні сили України не є монолітними. Завдяки своїй внутрішній різноманітності вони є більш схильними до діалогу і менш схильні займати радикальні позиції. 2007 рік показав існування поділів як всередині Партії регіонів,

та і всередині НУНС. В ПР виділяються: група Януковича, яка виступила проти проведення дострокових виборів, а згодом проти схвалення коаліції НУНС – БЮТ, група Ахметова, яка прагнула проведення дострокових виборів і конструктивно співпрацювала з більшістю НУНС – БЮТ. У свою чергу, НУНС поділився на прихильників створення *широкої коаліції* (НУНС – ПР), що згуртувались навколо Єханурова та на табір, який виступив за створення *демократичної коаліції* (НУНС – БЮТ). Більше того, після виборів 2007 року розподіл посад у новому парламенті та уряді став причиною конфліктів всередині НУНС (наприклад, конфлікт Гриценка з Єхануровим за посаду міністра оборони).

Інші актори

Гарантом демократії в Україні є також релятивно сильне громадянське суспільство. Воно мобілізує партії враховувати у їхній політиці інтереси суспільства, завдяки чому політична гра в Україні не є виключно грою бізнес кіл чи політичних лідерів. З огляду на бажання збільшення власного електорату, лідери усвідомлюють необхідність урахування інтересів суспільства у веденій ними політиці.

В ході передвиборчої кампанії 2007 року БЮТ, НУНС і ПР змагалися в соціальних обіцянках. Також одним із перших заходів уряду Тимошенко у 2008 році було підвищення зарплат і пенсій, що, зокрема, вплинуло на зростання рівня суспільної підтримки лідера БЮТ. Підтримка електорату не лише змушує лідерів враховувати інтереси суспільства, а й робить неможливим формування в Україні авторитарного центру влади. У 2004 році більшість українського суспільства виступила проти сильної влади президента, а у 2007 році не підтримала зміцнення влади парламенту шляхом використання неконституційних дій, про що може свідчити висока активність виборців під час дострокових виборів 2007 року.

Актором, який може стабілізувати українську політичну сцену є також український бізнес. Події 2007 року довели, що бізнес групи незацікавлені у політичній нестабільності, яка обмежує їхні зиски. Так, олігарх Ахметов зробив все для того, щоб схилити табір Януковича на користь проведення дострокових виборів. Більше того, є бізнес групи здатні домовитись з будь-якою владою. Задля забезпечення своїх інтересів Ахметов добився

призначення Раїси Богатирьової (депутата від ПР) на посаду секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Необхідність реформ

Відсутність єдиного бачення майбутнього України

Прагнення до здобуття та утримання влади в політичному середовищі, що характеризується відсутністю довіри і незрозумілими правилами гри, змушує лідерів зосереджуватись на поточній політичній боротьбі, а не на довготерміновій стратегії реформування держави. Лідери ставлять свою позицію щодо стратегічних інтересів держави у залежність від власних партикулярних політичних цілей. Ющенко погодився на формування нездатної до тривалого перебування при владі коаліції НУНС – БЮТ, зокрема, тому, що на відміну від союзу НУНС – Партія регіонів, на думку президента, вона давала гарантії прийняття вигідних для нього законів. Примат партикулярних інтересів і тактичні заходи унеможливають досягнення загальнополітичного консенсусу стосовно бачення майбутнього України, а тим самим стоїть на заваді проведенню необхідних реформ, наприклад, ухвалення Конституції. Перебуваючи при владі Партія регіонів не була зацікавлена в ухваленні нового Основного Закону, вигідного як для Верховної Ради, так і для Президента й опозиції. Так само й нині, перебуваючи у радикальній опозиції, Партія регіонів не підтримує спільної з президентом роботи над новою Конституцією. Водночас, не слід сподіватись, що Ющенко, який прагне прийняття (ще до президентських виборів) Конституції, що посилює владу президента, погодиться на проект закону, який збільшує повноваження прем'єр-міністра або опозиції.

Відсутність єдиного бачення майбутнього України простежується також на прикладі ставлення до членства України в НАТО. Альянс ставить подальше поглиблення інтеграції з українською стороною у залежність від консенсусу політичних сил в Україні щодо меж цієї інтеграції. Якщо Ющенко висловлюється за якомога швидший вступ України до Північноатлантичного блоку, Тимошенко підтримує поступову інтеграцію, то Янукович не виключає реалізації сценарію відмови від членства України в НАТО шляхом проведення всенародного референдуму. Розходження в підходах ілюструє підписана

у січні 2008 року Ющенком і Тимошенко заявка на приєднання України до «Плану дій з підготовки до членства в НАТО». Партія регіонів і КПУ висунули вимогу негайного проведення референдуму по цьому питанню та заблокували сесійну роботу Верховної Ради. Тимошенко, не дивлячись на підписання заявки, під час візиту в Брюсселі на початку 2008 року поставила інтеграцію України з НАТО у залежність від результатів референдуму та проведення в суспільстві інформаційної кампанії на тему Північноатлантичного альянсу.

Виклики

Умови, необхідні для довготривалої стабілізації ситуації в Україні такі: реформування українського правового порядку – прийняття нової Конституції, а також гарантування незалежності судової системи. Чіткий розподіл компетенцій між законодавчою і виконавчою гілками влади та опозицією, а також судові механізми контролю обмежили б діяльність політичних лідерів, а тим самим і узурпацію влади. Виконання вищенаведених умов є малоімовірним впродовж незначного терміну часу. Жоден з форматів коаліцій не має нині у парламенті підтримки, достатньої для ухвалення нової Конституції. Виключно компромісний проект закону, опрацьований трьома найважливішими політичними угрупованнями, міг би бути проголосований у Верховній Раді. Однак, як показують події 2008 року, кожна із сил має своє бачення нової Конституції.

Внутрішня стабільність України залежить також від визначення загальнонаціональних довготермінових цілей та від їх послідовної реалізації. Такі порозуміння як «Універсал національної єдності», що був компромісом між НУ та Партією регіонів від 2006 року, або ж коаліційна угода НУНС – БЮТ від 2007 року, могли б становити платформу для розробки загальнонаціональної програми реформ.

Привид криз

Не дивлячись на здатність української демократії до розвитку в несприятливому політичному середовищі, не можемо говорити про її повну безпеку. Незважаючи на часткову стабілізацію політичної ситуації в Україні після парламентських виборів 2007 року, поява чергових політичних криз є дуже реальною. Адже ті самі політичні гравці найближчим часом далі змагатимуться між собою за впливи на тому самому політичному полі, позбавленому ефективних механізмів контролю за сферою та якістю боротьби за владу.

Політичні події 2004–2008 рр. показали, що Україна не переживає перманентної політичної кризи, а періоди нестабільності і відносної стабільності. Українське політичне життя є динамічним, характеризується змінністю розстановки сил і союзів. Динамізм змін є природнім і навіть бажаним явищем для розбудови демократії. Адже конфлікти змушують українських лідерів до діалогу і дають усвідомлення необхідності реформування держави.